

Sosiaali- ja terveysministeriölle,
valtiovarainministeriölle ja
sisäministeriölle

SAATEKIRJE

Ruotsinkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudessa on suuria haasteita, mikä on todettu muun muassa hallituksen kertomuksissa kielilainsäädännön soveltamisesta, Euroopan neuvoston asiantuntijakomitean raporteissa, Kielibarometrissa ja maakuntaudistuksen valmistelun Uusimaa 2019 -hankkeen yhteydessä tehdyssä selvityksessä.

Suunnitelluista sote-maakunnista kahdeksan olisi kielilain mukaisesti kaksikielisiä. Nämä ovat Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Varsinais-Suomi, Länsi-Uusimaa, Vantaa-Kerava, Itä-Uusimaa, Kymenlaakso ja Helsinki (tarkoitamme ilmauksella *kaksikielinen sote-maakunta* yksinkertaisuuden vuoksi myös Helsingin kaupunkia). Lähes 290 000 henkilön suuruinen ruotsinkielinen väestö asuu pääosin näiden kahdeksan sote-maakunnan alueella.

Koska ruotsinkielisen väestön osuus on useimmissa näistä kaksikielisistä sote-maakunnista pieni, tarvitaan erityisiä toimenpiteitä, jotta saadaan luotua parhaat mahdolliset edellytykset yhdenvertaisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi suomeksi ja ruotsiksi. Lakiehdotusluonnos sisältää kohtia, jotka voivat toimia hyvänä perustana tälle. Seuraavat kokonaisuudet ovat Folktingetin mukaan keskeisimpiä kielellisten oikeuksien turvaamisen kannalta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastustoimessa. Yksityiskohtaisempia kommentteja on vastauksissa lausuntopyyntöön kysymyksiin (ks. liite).

Kansalliskielilautakunta

Kun sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä sote-maakunnille, vastuualue kasvaa ja kielivähemmistön suhteellinen osuus pienenee useimmissa kaksikielisissä sote-maakunnissa. Tämä vuorostaan saattaa johtaa siihen, että ruotsinkielisen väestön mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon heikkenee. Ehdotus kansalliskielilautakunnan perustamiseksi jokaiseen kaksikieliseen sote-maakuntaan on siksi välttämätön. Jotta lautakunta voisi selviytyä säännöksessä ehdotetuista hyvin perustelluista ja kunnianhimoisista tehtävistään, sillä tulee olla todellinen käsitys sote-maakunnan toiminnasta, todelliset mahdollisuudet vaikuttaa sote-maakunnan päätöksentekoon ja riittävästi virkamiestyövoimaa. Lautakunnan puheenjohtajan tulee olla sote-maakuntahallituksen jäsen, jotta varmistetaan yhteys sote-maakunnan päätöksentekoon.

Kaksikielisten sote-maakuntien välinen yhteistyö

Kaksikielisten sote-maakuntien välinen pakollinen yhteistyösopimus antaa sote-maakunnille hyvät edellytykset turvata tiettyjen ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuus. Se voi mahdollistaa sellaisten palvelujen saatavuuden, jotka eivät tällä hetkellä toimi tai toimivat puutteellisesti ruotsiksi. Tämä edellyttää silti sopimuksen muotoilemista tarkoituksenmukaisella tavalla. Suurin osa sote-maakunnan vastuulla olevista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ei kuitenkaan sisälly sopimukseen, ja siksi pelkkä sopimusyhteistyö ei riitä turvaamaan ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta. Koska lakiehdotusluonnos sisältää myös muita vapaaehtoisia yhteistyömuotoja, haluamme painottaa mahdollisuutta käyttää näitä ruotsinkielisten palvelujen saatavuuden turvaamiseen esimerkiksi sote-maakunnissa, joiden ruotsinkielinen väestö on hyvin pieni, kuten Kymenlaaksossa, Vantaa-Keravalla ja Keski-Pohjanmaalla.

Ehdotuksen mukaan pakolliseen yhteistyösopimukseen voivat sisältyä Kårkullan nykyisin tuottamiin palveluihin sekä muihin palveluihin liittyvä yhteistyö ja työnjako. Nykyisin suuri määrä palveluja on saatavissa ruotsiksi vain harvoilla paikkakunnilla tai yhdellä ainoalla paikkakunnalla koko maassa. On myös palveluja, joita ei ole saatavilla ruotsiksi lainkaan. Jotta tällaisia palveluja voitaisiin jatkossa tarjota ja kehittää, on välttämätöntä, että sote-maakunnat sopivat näihin palveluihin liittyvästä yhteistyöstä ja työnjaosta. Yhteistyön avulla sote-maakunnat voivat hyödyntää suurempaa väestöpohjaa. Lakiehdotuksen luonnoksessa mainitaan esimerkkinä tietyt lastenpsykiatrian ja päihdehuollon palvelut, mutta yhteistyötä tarvitaan paljon myös erilaisissa vammaispalveluissa, tietyissä lastensuojelun palveluissa ja erityistason geriatriassa. On myös tärkeää, että sote-maakunnat varmistavat sopimuksessa, että tähän asti Kårkullan kautta palveluja saaneet asiakkaat saavat jatkossakin palvelua omalla kielellään ja ruotsinkielisessä ympäristössä.

Kårkullan toiminnan siirtäminen sote-maakunnille

Kun erityishuoltopiirit lakkautetaan, on luontevaa, että Kårkullan kuntayhtymän toiminta siirtyy kaksikielisille maakunnille. Siirto vastaa tavoitetta, joka liittyy sosiaali- ja terveydenhuollon integraatioon, eri asiakasryhmien väliseen tasa-arvoon ja osallisuuteen lähiyhteisössä. Vaikka tuemme pääosin ehdotusta Kårkullan toiminnan jakamisesta kaksikielisten sote-maakuntien kesken, olemme huolissamme siitä, miten ehdotus turvaa toiminnan jatkuvuuden, koska se sisältää riskejä, jotka liittyvät sekä palvelujen saatavuuteen asiakkaiden kannalta että sote-maakuntien edellytyksiin ylläpitää vastaavaa palvelua ruotsiksi. Siksi on tärkeää, että toimintaa käsitellään perusteellisesti kaksikielisten sote-maakuntien välisessä pakollisessa yhteistyösopimuksessa.

Pelastustoimi

Jotta kielelliset oikeudet voisivat toteutua kaksikielisten sote-maakuntien pelastustoimessa, on välttämätöntä, että ruotsin kieltä osaavan päätoimisen pelastushenkilöstön tarve saadaan täytettyä. Yksi pelastustoimen tärkeimmistä tehtävistä on onnettomuuksien ennaltaehkäisy; se ohjaa, neuvoo ja valistaa asukkaita ja muita toimijoita heidän pelastuslain mukaisista velvoitteistaan. Tämä edellyttää, että kaksikielisten sote-maakuntien pelastustoimella on riittävästi kielitaitoista henkilökuntaa, joka pystyy hoitamaan nämä tehtävät asukkaiden kielellä, suomeksi tai ruotsiksi. Ruotsinkielisen pelastuskoulutuksen saatavuus tulee turvata lainsäädäntötoimenpitein.

Lopuksi

Kun palveluverkosto suunnitellaan huolellisesti, muiden sote-maakuntien kanssa tehdään yhteistyötä, sähköisiä palveluja kehitetään ja hallinto on kaksikielinen, kaksikielisillä sote-maakunnilla on hyvät mahdollisuudet parantaa ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta, kunhan rahoitus vastaa maakunnan tehtävien laajuutta.

Ystävällisin terveisin

Helsinki, 24.9.2020

Sandra Bergqvist
Folktingetin puheenjohtaja

Johanna Lindholm
sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntija

Christina Gestrin
Folktingetin pääsihteeri

Kristina Beijar
hallinnon asiantuntija

Liite: Folktingetin vastaukset lausuntopyynnön kysymyksiin

Kysymys 2. Voidaanko esityksellä kehittää pelastustoimen palvelujen saatavuutta, yhdenmukaisuutta ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti? Jos ei, miten ehdotusta tulisi kehittää?

Vastaus:

Esitykseen on perusteltua kirjata koulutustoimenpiteiden tarve, jotta varmistetaan ruotsinkielisten pelastuspalvelujen saatavuus. Kaksikielisten sote-maakuntien pelastustoimessa tulee turvata asukkaiden kielelliset oikeudet. Tämä edellyttää, että valtio järjestää säännöllisesti päätoimiselle ammattihenkilöstölle ruotsinkielistä koulutusta kaksikielisillä alueilla.

Pelastustoimessa on järjestetty ruotsinkielistä koulutusta 2000-luvun aikana vain kaksi kertaa, minkä seurauksena ruotsinkielisestä ammattihenkilöstöstä on suuri pula. Eniten tarvittaisiin ruotsia osaavien pelastusalan ammattilaisten koulutusta. Tämä on hyvin tärkeä kysymys myös Ahvenanmaan kannalta.

Ruotsinkielisen päätoimisen henkilöstön puute on vaikuttanut myös suoraan mahdollisuuksiin rekrytoida sopimushenkilöstölle tarkoitettujen ruotsinkielisten kurssien kouluttajia. Syy tähän on se, että useimmat sopimuspalokunnille tarkoitettujen kurssien kouluttajista ovat päätoimisia palomiehiä ja alipäällystä.

Folkinget ehdottaa, että vastuu ruotsinkielisen pelastusalan koulutuksen järjestämisestä siirretään lainsäädäntötoimin Kuopiossa sijaitsevalta Pelastusopistolta Helsingin pelastuskoululle siten, että valtio ottaa samalla vastuulleen koulutuksen rahoituksen. Pelastuskoululle tulee lisäksi antaa oikeus hajasijoittaa ruotsinkielinen koulutus tarvittaessa kaksikielisiin sote-maakuntiin.

Tämä auttaa samalla helpottamaan yleisemminkin pelastustoimen koulutetun päätoimisen henkilöstön tarvetta, joka on vastaisuudessa pelastustoimen keskeinen haaste.

Kysymys 3. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

Vastaus:

Esityksen säännöskohtaisia perusteluja on syytä täydentää maininnoilla kielellisistä perusoikeuksista. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on edellytyksenä sille, että jokaisen demokraattiset oikeudet voivat toteutua. Kielelliset oikeudet on turvattava siinä yhteydessä, kun suomen- ja ruotsinkieliset kansalaiset käyttävät äänioikeuttaan valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksissä. Kielelliset oikeudet sisältävät myös oikeuden vaikuttaa, esimerkiksi yksittäisten henkilöiden mahdollisuudet vaikuttaa päätöksiin, jotka koskevat heitä itseään ja heidän elinympäristöään.

Sote-maakuntavaltuustolla on kokonaisvastuu asukkaiden kielellisten ja demokraattisten oikeuksien turvaamisesta toiminta-alueellaan.

Kysymys 11. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntalaista.

Otamme tässä kantaa 33 §:ään kansalliskielilautakunnasta ja siihen, miten hyvin se turvaa ruotsinkielisen väestön oikeuden vaikuttaa kaksikielisissä sote-maakunnissa.

Kun sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä sote-maakunnille, vastuualue kasvaa ja kielivähemmistön suhteellinen osuus pienenee useimmissa kaksikielisissä sote-maakunnissa. Tämä vuorostaan johtaa siihen, että ruotsinkielisen väestön mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon heikkenee. Ehdotus kansalliskielilautakunnan perustamiseksi jokaiseen kaksikieliseen sote-maakuntaan on siksi välttämätön.

Ehdotuksen mukaan myös pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyy sote-maakunnille, mikä merkitsee sitä, että myös pelastustoimen palvelut sisältyvät kansalliskielilautakunnan tehtäväkenttään.

Jotta lautakunta voisi selviytyä säännöksessä ehdotetuista hyvin perustelluista ja kunnianhimoisista tehtävistään, sillä tulee olla todellinen käsitys sote-maakunnan toiminnasta, todelliset mahdollisuudet vaikuttaa sote-maakunnan päätöksentekoon ja riittävästi virkamiestyövoimaa.

Jotta lautakunta saisi varmasti tietoa toiminnasta ja todelliset vaikutusmahdollisuudet, tulisi sopia, että lautakunnan puheenjohtaja on sote-maakuntahallituksen jäsen. Vaihtoehtoisesti lautakunnan puheenjohtajalla tulisi olla jatkuva läsnäolo-oikeus hallituksen kokouksissa.

Sote-maakunnan hallinnon ja talousarvion valmistelussa on välttämätöntä varmistaa lautakunnalle riittävästi virkamiestyövoimaa. Lautakunnan työlle on myös tärkeää, että sote-maakunnan organisaatiossa on viranhaltija, jolla on selvästi nimetty vastuu ruotsinkielisestä palvelusta.

Säännöksessä ehdotettuja tehtäviä ei ole mahdollista saada suoritettua ilman todellisia toimintaedellytyksiä. Mainitut toimet ovat siksi välttämättömiä, jotta kielivähemmistöllä olisi oikeasti mahdollisuus käyttää demokraattista oikeuttaan vaikuttaa päätöksentekoon kaksikielisissä sote-maakunnissa.

Kysymys 20. Turvaako 37 §:n sääntely kaksikielisten sote-maakuntien yhteistyöstä osaltaan ruotsinkielisten palvelujen saatavuuden?

Vastaus: Pääasiassa kyllä

Perustelut kirjataan kysymyksen 24 kohdalle:

Pykälän 37 sääntely antaa sote-maakunnille hyvät edellytykset turvata tiettyjen ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuus. Se voi mahdollistaa sellaisten palvelujen saatavuuden, jotka eivät tällä hetkellä toimi tai toimivat puutteellisesti ruotsiksi. Tämä edellyttää kuitenkin sopimuksen muotoilemista tarkoituksenmukaisella tavalla. Suurin osa sote-maakunnan vastuulla olevista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ei kuitenkaan sisälly sopimukseen, ja siksi pelkkä sopimusyhteistyö ei riitä turvaamaan ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta. Koska sote-maakuntalain luonnos sisältää muita vapaaehtoisia yhteistyömuotoja, haluamme painottaa mahdollisuutta käyttää näitä ruotsinkielisten palvelujen saatavuuden turvaamiseen esimerkiksi sote-maakunnissa, joiden ruotsinkielinen väestö on hyvin pieni, kuten Kymenlaaksossa, Vantaa-Keravalla ja Keski-Pohjanmaalla.

Säännösehdotuksen mukaan kaksikieliset sote-maakunnat sopivat muun muassa Kårkullan kuntayhtymän tällä hetkellä ylläpitämiä eri toimintakokonaisuuksia koskevasta yhteistyöstä ja työnjaosta. Maakuntien on hyvä sopia näistä kokonaisuuksista varmistaakseen, että asiakkailta on jatkossakin saatavilla vastaavat palvelut ruotsiksi. (Katso myös kommentit Kårkullan toiminnan jakamisesta kysymyksen 42 kohdalta.)

Ehdotuksen mukaan sopimukseen sisältyvät myös muiden palvelujen yhteistyö ja työnjako. Nykyisin lukuisia palveluja tuotetaan ruotsiksi vain harvoilla paikkakunnilla tai yhdellä ainoalla paikkakunnalla

koko maassa. On myös palveluja, joita ei ole saatavilla ruotsiksi lainkaan. Jotta tällaisia palveluja voitaisiin tarjota ja kehittää jatkossa, on tärkeää, että yhteistyösopimus antaa sote-maakunnille mahdollisuuden tehdä yhteistyötä näiden palvelujen osalta.

Tällaisten palvelujen luettelo elää ja muuttuu ajan mittaan. Palveluja ei ole siksi tarkoituksenmukaista mainita säännöksessä. Sen sijaan esimerkiksi yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi selventää tarkemmin, millaisia palveluja yhteistyö voisi koskea. Silloin sote-maakunnan on helpompi ratkaista, millaiselle yhteistyölle on tarvetta. Nykyisessä yksityiskohtaisten perustelujen luonnoksessa mainitaan ainoastaan erityisen vaativat päihdehuollon palvelut ja lastenpsykiatrian ympärivuorokautisen hoidon palvelut. Tarve on kuitenkin paljon laajempi, ja tästä olisi syytä kuulla kaksikielisten kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon ja kolmannen sektorin järjestöjen asiantuntijoita. Tarvitaan perusteellinen selvitys sen määrittelemiseksi, minkä palvelujen yhteydessä yhteistyö on välttämätöntä.

Ehdotuksen mukaan yhteistyön on oltava välttämätöntä tai tarpeellista, jotta se voisi sisältyä sopimukseen. Yhteistyösopimus voisi kuitenkin koskea myös erilaisia tukipalveluja, joiden yhteydessä sote-maakunnat voisivat hyvin tehdä yhteistyötä, kuten käännoistoiminta, puhelinneuvonta, ruotsinkielisten lomakkeiden ja hoito-ohjepohjien luonti ym. Yhteistyö voisi koskea myös sähköisiä palveluja, jotka mahdollistavat alueiden ruotsinkielisten resurssien yhdistämisen ja ruotsinkielisten palvelujen suunnittelun yhdessä ja joiden avulla tuottajien välinen yhteistyö on helpompi saada käyntiin.

On tärkeää tehdä sääntelyssä tai yksityiskohtaisissa perusteluissa selväksi, että yhteistyösopimus koskee ainoastaan palvelujen tuotantoa, ei palvelujen järjestämistä, ja siten selventää, että sote-maakunnalla on jatkossa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisvastuu.

Olisi myös tärkeää selventää X sote-maakunnan ja yhteistyösopimuksen koordinoititehtävän osalta, että tehtävä koskee vain sopimuksen koordinoimista, ei sopimuksen käsittämän palvelun koordinoimista. Sote-maakuntien tulisi ottaa sopimuksessa kantaa siihen, tarvitaanko ruotsinkielisten palvelujen yhteistä koordinointia.

Koska sopimus koskee vain tiettytyyppisiä palveluja, on kuitenkin tärkeää pitää mielessä myös muu sosiaali- ja terveydenhuolto ja ruotsinkielisten palvelujen saatavuus. Jotta kaksikieliset sote-maakunnat voisivat tarjota palveluja ruotsiksi laajemmin, on suunnattava huomio myös peruspalveluihin ja tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksiin. On tärkeää, että ne toimivat ruotsiksi kaikissa kaksikielisissä sote-maakunnissa ja että keskuksissa panostetaan sekä suomen- että ruotsinkieliseen osaamiseen. Kaikkien asiakasryhmien palvelutarve selvitetään sosiaali- ja terveyskeskuksessa, ja sen vuoksi tarvitaan riittävää asiantuntemusta siitä, millaista tukea ja palvelua asiakas tarvitsee, mutta myös tietoa tuottajista, jotka pystyvät tarjoamaan palveluja ruotsiksi sekä yhteistyömuodoista muiden kaksikielisten sote-maakuntien kanssa. Näin toimien sote-maakunnilla on edellytykset varmistaa yhtenäiset palvelupolut ruotsinkielisille asiakkaille.

Sähköisten ratkaisujen kehittämistyössä olisi tärkeää selvittää mahdollisuudet palveluun, jossa olisi tarjolla koko maan kattavaa tietoa siitä, mitkä toimijat tarjoavat mitäkin palveluja ruotsiksi (ja tarvittaessa muilla kielillä). Silloin tieto palveluista on kaikkien sote-maakuntien henkilöstön ja ruotsinkielisten asiakkaiden saatavilla, mikä helpottaa ruotsinkielisten palvelupolkujen luomista. Työkaluiksi tulee kehittää myös sähköisiä ratkaisuja, jotta ruotsinkieliset asiakkaat saadaan yhdistettyä ruotsia osaavan henkilöstön kanssa (ja vastaavia ratkaisuja muille kieliryhmille).

Kysymys 22. Minkä sote-maakunnan tehtäväksi tulisi säätää ruotsinkielisten palvelujen kehittämisen tukeminen (31 §) koko maassa?

Vastaus: On tärkeää, että maakuntien tukemiseen sosiaali- ja terveydenhuollon ruotsinkielisten palvelujen kehittämisessä on olemassa koko maata koskeva tehtävänanto. Lakiehdotusluonnos sisältää kuitenkin kokonaisuudessaan suhteellisen vähän kehitystyön sääntelyä, ja siksi on vaikea tietää, mitä ehdotettu tehtävä tarkoittaa.

Lähdemme siitä, että tehtävässä on kyse eri sote-maakuntien tutkimukseen perustuvan ja työntekijöihin kohdistuvan ruotsinkielisen kehittämistoiminnan tukemisesta. Jotta sote-maakuntien tämänkaltaisen toiminnan tukemistehtävä voitaisiin hoitaa, on tärkeää, että X sote-maakunnassa tunnetaan ruotsinkielisten olosuhteidenerityspiirteet, siellä on tietoa väestön ja työntekijöiden tarpeista ja että maakunnalla on vahvat yhteydet tutkimukseen. Sote-maakunta tarvitsee siksi hyvät suhteet yliopistoihin ja korkeakouluihin lääketieteen, terveydenhuollon ja sosiaalihuollon koulutuksen osalta. Tehtävän hoito edellyttää sen integroimista vastaavaan suomenkieliseen toimintaan niin, että vuorovaikutus suomenkielisten toimintojen kanssa on järjestelmällistä ja ruotsinkielinen kehitys ei jää eristyksiin. Merkitystä on myös yhteyksillä yliopistolliseen keskussairaalaan ja seudun yhteistyöalueeseen. Jotta tehtävän voisi toteuttaa käytännössä, siihen vaaditaan myös, että sote-maakunnalla on mahdollisuus ottaa käyttöön resursseja tehtävää varten.

X sote-maakunnan tulee siis olla se sote-maakunta, joka täyttää mainitut edellytykset parhaiten.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lakiluonnoksen 37 §:ssä mainitaan myös X sote-maakunta, joka vastaa kaksikielisten maakuntien välisen yhteistyösopimuksen koordinoimisesta. Tämän tehtävän saaneella maakunnalla tulee olla ainakin seuraavat ominaisuudet: kaksikielisten palvelujen järjestämisen perinpohjainen osaaminen, tietoa ruotsinkielisten ja kaksikielisten palvelujen tuottajista, tietoa palvelukokonaisuuksista ja erityispalveluista, joita ei tällä hetkellä ole saatavilla ruotsiksi kaksikielisissä sote-maakunnissa sekä hallinnolliset resurssit sopimusneuvotteluja varten.

Koska pykälien 31 ja 37 tiedot edellyttävät vastuussa olevalta sote-maakunnalta monia erilaisia ominaisuuksia, katsomme, että mahdollinen ratkaisu voisi olla tehtävien jakaminen kahden eri sote-maakunnan kesken, jos se on tarkoituksenmukaista.

Sille tai niille sote-maakunnille, joiden tehtäväksi ruotsinkielisen kehitystoiminnan tukeminen ja yhteistyösopimuksen koordinointi annetaan, ei saa koitua taloudellista kuormitusta. Siksi nämä tehtävät on otettava huomioon sote-maakunnan toiminnan rahoituksessa, ja kustannukset on jaettava kaksikielisten sote-maakuntien kesken oikeudenmukaisella tavalla.

Kysymys 24: Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista

Oppilashuolto

Mitä tulee oppilashuollon siirtoon kunnilta sote-maakunnille sisältäen myös koulukuraattorit ja koulupsykologit, suuremmalla yksiköllä voi olla paremmat edellytykset koordinoida ja jakaa työt kuraattorien ja psykologien kesken sote-maakunnan ruotsinkielisissä kouluissa. On kuitenkin olemassa erityisiä kielellisiin oikeuksiin liittyviä riskejä, jotka tulee ottaa huomioon.

Kun ruotsinkielisessä opetustoimessa työskennelleitä kuraattoreja ja psykologeja siirretään sote-maakuntaan, jonka ruotsinkielinen vähemmistö on pieni, on olemassa riski, ettei heidän työpanostaan ole enää korvamerkitty ruotsinkielisille kouluille ja ettei ruotsinkielisten koulujen välille rakenneta toimivaa yhteistyötä. Ruotsinkielinen ja suomenkielinen kouluhallinto ovat erillään toisistaan, kun taas ruotsinkielinen ja suomenkielinen sosiaali- ja terveydenhuolto toimivat integroidusti, mikä tekee koko oppilashuollon siirrosta sote-maakunnille haastavaa kielellisten palvelujen kannalta.

Siksi on tärkeää, että rakennetaan toimivia yhteistyörakenteita ja sujuva tiedonkulku sote-maakuntien ja ruotsinkielisten koulujen ja kuntien välille. Opetustoimessa kaksikieliset järjestelmät ja mallit eivät luultavasti riitä, vaan vastaavat ratkaisut on tehtävä ruotsinkielisellä koulutuspuolella erikseen niin, että mahdolliset erityispiirteet otetaan huomioon.

Katsomme, että sote-maakuntien tulee voida valita, haluavatko he järjestää oppilashuollon itse vai yhteistyössä kuntien opetustoimen kanssa.

Kysymys 25. Lain 8 §:ssä ehdotetaan säädettävän pelastustoimen järjestämisen valtakunnallisista tavoitteista. Säännöksessä luetellaan asiat, jotka valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on määriteltävä. Luettelo ei ole tyhjentävä.

Vastaus: Pääasiassa kyllä

Kysymys 26: Mikä pitäisi lisätä/mikä pitäisi poistaa?

Kommentit:

8 §:n 2 momentin kohta 1 (*tavoitteet pelastustoimen palvelujen yhdenvertaisen toteutumisen turvaamiseksi*): Pelastustoimen palvelut ovat keskeisiä kielellisten oikeuksien turvaamisveloitteen kannalta, ja veloitteeseen kuuluu palvelujen yhdenvertainen saatavuus. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on välttämätöntä, että valtio varmistaa pelastuspalvelujen saatavuuden ruotsiksi koulutustoimenpiteiden avulla. Lisäksi pelastustoimen kielellisiä velvollisuuksia tulee täsmentää toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa.

8 §:n 2 momentin kohta 4 (*pelastustoimen tiedonhallinnan kehittämisen valtakunnalliset strategiset tavoitteet*): Sähköisten palvelujen kehittäminen laajentaa todennäköisesti myös pelastustoimen viranomaispalveluja. Asukkaiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi on keskeistä, että kielelliset oikeudet otetaan järjestelmäratkaisuisa huomioon ja että sähköisiä palveluja kehitetään rinnakkain suomeksi ja ruotsiksi.

Pelastustoimen tulee samalla kiinnittää huomiota siihen, ettei kaikilla asukkailla ole valmiuksia tai mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja. Siksi on tärkeää, että pelastustoimi kehittää myös muita ratkaisuja, jotka turvaavat palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden suomeksi ja ruotsiksi.

8 §:n 2 momentin kohta 6 (*tavoitteet tuottavuuden ja kustannusvaikuttavuuden lisäämiselle*): Säännöskohtaisten perustelujen mukaan kustannusvaikuttavuuden lisääminen on välttämätöntä julkisista varoista rahoitetun pelastustoimen kustannusten nousun hillitsemiseksi.

Kustannustehokkuuden vaatimukset eivät saa kuitenkaan vaikuttaa siihen, missä määrin sote-maakunnat tarjoavat palveluja suomeksi ja ruotsiksi. Perustuslakiasiantuntija professori Kaarlo Tuori on painottanut erityisesti, ettei lakisäateisten kielellisten oikeuksien turvaamisveloitteen rajoittamista voi perustella taloudellisilla näkökohdilla (Folktingetille 13.2.2013 annettu lausunto).

8 §:n 2 momentin kohta 8 (*tavoitteet pelastustoimen alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi*): Koko maan tasolla on tärkeää, että pelastustoimen toiminnasta ja kehitystarpeista on olemassa kokonaiskäsitelmä. Tämä koskee myös kielellistä valmiutta alueellisella ja valtakunnallisella tasolla.

Asianomaisen ministeriön on huolehdittava siitä, että yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa sekä suomeksi että ruotsiksi kielilain (423/2003) 32 §:n nojalla. Vaaratiedotteita saavat antaa muun muassa

pelastusviranomaiset, ja ne tulee antaa sekä suomeksi että ruotsiksi vaaratiedotteista annetun lain (466/2012) 6 §:n nojalla.

On välttämätöntä, että sisäministeriö ja sote-maakunnan pelastustoimi ylläpitävät riittävää kielellistä valmiutta myös mahdollisten maata kohtaavien suuronnettomuuksien, epidemioiden, luonnonkatastrofien ym. varalta. On syytä huolehtia siitä, että yleisölle lähetettävä tieto saavuttaa vastaanottajat oikealla kielellä ja tehokkaasti kaikkien kanavien kautta niin, että suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden oikeus tietoon omalla kielellään toteutuu.

Kysymys 27.

Lain 13 §:ssä ehdotetaan säädettävän sote-maakunnan seuranta- ja arviointivelvollisuudesta. Lisäksi lain 16 §:ssä ehdotetaan säädettävän sote-maakunnan pelastustoimen omavalvonnasta. Onko sote-maakunnille ehdotettu seuranta-, arviointi- ja omavalvontakokonaisuus tarkoituksenmukainen?

Kommentit:

Seuranta- ja arviointivelvollisuus edellyttää, että sote-maakunta varmistuu muun muassa siitä, että toimintaan kuuluvat palvelut ovat saatavilla yhdenvertaisesti. Omavalvonnalla tarkoitetaan sitä, että sote-maakunnan tulee huolehtia toiminnassaan, että tehtävät hoidetaan lain ja hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti.

Folktinget viittaa siihen, että jokaisen viranomaisen tulee valvoa kielellisten oikeuksien toteutumista toiminta-alallaan kielilain (423/2003) 36 §:n nojalla. Tämä edellyttää, että pelastustoimen toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa ja sote-maakunnan lakisääteiseen toimintaan kuuluvassa seurannassa ja arvioinnissa on selviä kielellisten oikeuksien turvaamiseen liittyviä tavoitteita ja ohjeita. Lisäksi on tärkeää, että sote-maakunnan omavalvontaa käytetään työvälineenä, kun kehitetään pelastustoimen valmiutta tarjota palvelua suomeksi ja ruotsiksi.

Sisäministeriö vastaa pelastustoimen yleisestä valvonnasta ja ohjauksesta. Aluehallintoviraston tehtävänä on valvoa pelastustoimen palvelujen saatavuutta ja raportoida siitä ministeriölle. Kielellisten oikeuksien toteuttaminen tulee nostaa esille ja antaa sille erityistä huomiota myös pelastustoimen valtakunnallisessa ohjauksessa.

Kysymys 31. Pelastustoimen järjestämislain pykäläkohtaiset muutosehdotukset.

1 § Lain tarkoitus ja soveltamisala

Kommentit:

Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että pelastustoimen olennaisena tarkoituksena on turvata perusoikeuksien toteutumista, erityisesti oikeutta elämään, oikeutta omaisuuteen ja oikeutta ympäristöön.

Pelastustoimen palvelut ovat hyvin tärkeitä perustuslain 22 §:ään sisältyvän perusoikeuksien turvaamisvelvoitteen kannalta. Tämän vuoksi on perusteltua kirjata 1 §:n säännöskohtaisiin perusteluihin pelastustoimen velvollisuus turvata kielelliset oikeudet. Kaksikielisessä sote-maakunnassa pelastustoimen on kohdattava oma-aloitteisesti asukkaat näiden omalla kielellä, suomeksi tai ruotsiksi.

Eräs pelastustoimen tärkeimmistä tehtävistä on onnettomuuksien ennaltaehkäisy. Se tarkoittaa, että pelastustoimi ohjaa, neuvoo ja valistaa asukkaita ja muita toimijoita heidän pelastuslain mukaisista

velvoitteistaan. Tämä edellyttää, että kaksikielisen sote-maakunnan pelastustoimella on riittävästi kielitaitoista henkilökuntaa, joka pystyy hoitamaan nämä tehtävät asukkaiden kielellä, suomeksi tai ruotsiksi.

Kielellisten oikeuksien toteuttamiseksi ja ruotsinkielisten pelastuspalvelujen saatavuuden parantamiseksi on välttämätöntä, että valtio järjestää säännöllisesti päätoimisen ammattihenkilöstön koulutusta ruotsiksi maan kaksikielisillä alueilla. Folktinget on selvittänyt tarkemmin tätä koulutustarvetta kysymyksen 2 yhteydessä.

6 § Pelastustoimen palvelutasopäätös

Kommentit:

6 §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan sote-maakuntavaltuusto päättää pelastustoimen palvelutasosta. Palvelutasopäätöksen tulee sisältää kaikki sote-maakunnan pelastustoimen järjestämiseen kuuluvat palvelut.

Folktinget viittaa siihen, että palvelutasopäätös on tärkeä pelastustoimen toimintaa ohjaava asiakirja. Päätöksen sisältötietoihin on siksi syytä lisätä pelastustoimen velvollisuus turvata asukkaiden kielelliset oikeudet.

Lisäksi on tärkeää täsmentää tarkemmin, miten kielelliset oikeudet tulee toteuttaa käytännössä esimerkiksi kieliohjelmien avulla.

Kysymys 42. Turvaavatko Kårkullan toiminnan jakamista koskevat ehdotukset sen toiminnan jatkuvuuden sote-maakuntien toimintana?

Vastaus: Eivät

Kun erityishuolto- ja terveyskeskukset lakkautetaan, on luonnollista, että Kårkulla samkommunin toiminta siirtyy kaksikielisille maakunnille. Siirto vastaa tavoitetta, joka liittyy sosiaali- ja terveydenhuollon integraatioon, eri asiakasryhmien väliseen tasa-arvoon ja osallisuuteen lähiyhteisössä. Vaikka tuemme pääosin ehdotusta Kårkullan toiminnan jakamisesta kaksikielisten sote-maakuntien kesken, vastaamme kieltävästi kysymykseen, turvaako ehdotus toiminnan jatkuvuuden, koska se sisältää ilmeisiä riskejä, jotka liittyvät sekä palvelujen saatavuuteen asiakkaiden kannalta että sote-maakuntien edellytyksiin ylläpitää vastaavaa palvelua ruotsiksi.

Kårkullan nykyinen toiminta sisältää erityis- ja peruspalveluja. Peruspalveluihin voidaan laskea asumistoiminta ja päivä- ja työkeskustoiminta ja osa neuvolapalveluista. Peruspalvelut ovat sellaisia palveluja, jotka voidaan siirtää kaksikielisille sote-maakunnille muuhun sosiaali- ja terveydenhoitoon integroitumisen vuoksi. Asiakkaiden palveluntarpeen arvioinnin ja viranomaispäätösten teon tulee tapahtua uudistusehdotuksen mukaisesti sosiaali- ja terveyskeskuksissa. Näiden peruspalvelujen ja toimintojen siirto sote-maakuntiin ei kuitenkaan saa tapahtua sen kustannuksella, ettei asiakkaiden oikeus palveluun omalla kielellä toteutuisi. Palvelupolun suunnittelu on suoritettava tarkoin niin, että asiakasta palvellaan koko ajan tämän omalla kielellä.

On todellinen riski, ettei näitä peruspalveluja pystytä vastaisuudessa ylläpitämään ruotsiksi niissä sote-maakunnissa, joissa ruotsinkielinen vähemmistö on pieni. Tämä johtuu osittain pienestä asiakaspohjasta ja siitä, että ruotsinkielisten asiantuntijoiden ja henkilökunnan rekrytointi on haastavaa. Siksi on tärkeää varmistaa huolellisesti, ettei asiakaspalvelu keskeydy ja että palvelu toimii

ruotsiksi kaikissa tilanteissa. Samaan aikaan siirto antaa sote-maakunnille mahdollisuuden luoda uusia palvelukokonaisuuksia ja joustavia ratkaisuja asiakkaille kolmannen sektorin ja yksityissektorin palvelujen avulla.

Säännösehdotuksen mukaan asiantuntijapalvelut siirretään Varsinais-Suomen sote-maakunnalle. Lähdemme siitä, että kyse on palveluista, jotka hoidetaan tällä hetkellä Kårkullan asiantuntija- ja kehittämiskeskuksessa, kuten tutkimus, kriisityö ja osa kuntoutustoiminnasta. On tärkeää pitää tämä asiantuntemus yhdessä paikassa, ja ehdotus on tältä osin hyvä. Riskinä on kuitenkin, että asiantuntijapalvelut vesittyvät, kun niillä ei ole enää automaattisesti yhteyttä muissa sote-maakunnissa tapahtuvaan toimintaan, ja asiakaspohja voi siksi pienentyä. Tämä johtaa vuorostaan siihen, että palveluja on käytännössä vaikea ylläpitää.

Säännösehdotuksen mukaan kuitenkin myös neuvolapalvelut siirretään kaksikielisille sote-maakunnille. On ongelmallista pirstoa koko neuvolatoiminta sote-maakuntien välille, koska se koostuu suurelta osin erityispalveluista ja on sidoksissa asiantuntija- ja kehittämiskeskukseen. Nämä palvelut ovat oleellinen osa asiakkaiden palveluketjua. Jotta neuvolatoiminnan asiantuntijapalveluja voidaan ylläpitää ja kehittää, olisi tärkeää, että ne ovat myös jatkossa sidoksissa hallinnollisesti niihin asiantuntijapalveluihin, joiden ehdotetaan nyt siirtyvän Varsinais-Suomen sote-maakunnalle. Palvelujen tulee tietenkin olla saatavilla kaikissa kaksikielisissä sote-maakunnissa, mikä voitaisiin järjestää hajasijoittamalla yksiköitä, joissa toimisi kiertäviä tiimejä.

Kaikki nämä toimintakokonaisuudet tulee käsitellä kaksikielisten sote-maakuntien pakollisessa yhteistyösopimuksessa sen takaamiseksi, että jokainen kaksikielinen sote-maakunta voi myös jatkossa tarjota asiakkailleen ruotsinkielistä palvelua. Asiakaspalvelun jatkuvuus edellyttää, että sote-maakunnassa tulee olla jatkossa yksikielisiä ruotsinkielisiä asuntoja ja päivä- ja työkeskuksia sekä että ruotsinkielisten asiantuntija- ja neuvolapalvelujen saatavuus turvataan kussakin kaksikielisessä sote-maakunnassa riippumatta siitä, mikä toimija palvelun tuottaa.

Jos Varsinais-Suomelle annetaan siirtymäkauden aikana vastuu asiantuntijapalvelujen tuottamisesta muille kaksikielisille sote-maakunnille, tämä on otettava huomioon sote-maakunnan toiminnan rahoituksessa. On tietenkin myös tärkeää, että palvelujen kustannukset jaetaan tasaveroisella tavalla siirtymäkauden jälkeen.

Kysymys 45. Muut vapaamuotoiset huomiot voimaanpanolaista.

Uudistuksen voimaanpanolain luonnoksen 7 §:ssä ehdotetaan säännöksiä sote-maakunnan väliaikaisesta valmistelutoimielimestä. Toimielin vastaa maakunnan toiminnan ja hallinnon käynnistämisen valmistelusta siihen saakka, kunnes sote-maakuntavaltuusto on aloittanut toimintansa. Kuntien, sairaanhoitopiirien ja muiden maakunnassa toimivien asianomaisten toimielimien on sovittava toimielimen kokoonpanosta.

Koska valmistelutoimielimen tehtävänä on muun muassa suunnitella sote-maakunnan kaksikielistä toimintaa ja hallintoa, ruotsinkielisen väestön tulee olla edustettuna kaksikielisten sote-maakuntien valmistelutoimielimissä.

Kysymys 87. Mahdolliset ehdotukset käsitteen ”sote-maakunta” korvaamiseksi jollain muulla käsitteellä.

Vastaus: Folktinget pitää ongelmallisena, että uusien maakuntien nimeksi on kaavailtu sote-maakuntaa. Ehdotuksen mukaan pelastustoimi olisi erillinen toimiala, joka toimii rinnakkain sosiaali- ja

terveydenhuollon kanssa. Siksi on perusteltua valita sote-maakunnan tilalle neutraali nimitys, jonka lähtökohtana on maakunta hallintomallina.

Kotimaisten kielten keskus toteaa lausunnossaan (15.9.2020), ettei käsite sote-maakunta kata merkitykseltään kaikkia uudistuksen alueita, ja suosittelee käyttämään jatkossa termiä maakunta.

Kysymys 89. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

Kielilain 29 § kokouskutsuista, pöytäkirjoista ja hallintosäännöistä

Säännökseen ehdotetun uuden momentin mukaan valtuuston ja hallituksen kokouskutsut ja pöytäkirjat kirjoitetaan kaksikielisissä sote-maakunnissa ja sote-maakuntayhtymissä suomeksi ja ruotsiksi. Yksityiskohtaisista perusteluista käy ilmi, että myös liitteet kirjoitetaan suomeksi ja ruotsiksi.

Sote-maakunta tai sote-maakuntayhtymä tekee päätöksen muiden toimielinten kokousasiakirjojen kielestä ja ottaa huomioon sen, että luottamushenkilöiden mahdollisuus täyttää tehtävänsä on turvattava ja että sote-maakunnan asukkaiden tiedonsaantitarpeesta huolehditaan. Yksityiskohtaisista perusteluista selviää tämän edellyttävän käytännössä, että Itä-Uudenmaan, Länsi-Uudenmaan, Vantaa-Keravan, Varsinais-Suomen, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan sote-maakunnat ja tietyt sote-maakuntayhtymät laativat toimielintensä kokouskutsut ja pöytäkirjat pääsääntöisesti suomeksi ja ruotsiksi.

Toteamme, ettei tämä säännös koske Helsinkiä, koska Helsinki ei ole sote-maakunta. Helsinkiä kuitenkin sitoo kunnan ominaisuudessa pykälän ensimmäinen momentti.

Kymenlaaksoa ei myöskään mainita yksityiskohtaisissa perusteluissa muiden toimielinten kielen osalta kuin valtuuston ja hallituksen. Toteamme, että tämä on tarkoituksenmukaista, koska sote-maakunnan ruotsinkielinen väestö on sekä prosentuaalisesti että lukumäärältään hyvin pieni. Ruotsinkielisten luottamushenkilöiden mahdollisuus suorittaa tehtävänsä saadaan siksi turvattua ja sote-maakunnan ruotsinkielisten asukkaiden tiedonsaanti hoidettua muilla tehokkaammilla menettelytavoilla.

Pidämme säännösehdotusta perusteltuna, mutta haluamme samalla huomauttaa, että kaksikielisten sote-maakuntien jokaisen toimielimen kaikkien kokousasiakirjojen ja liitteiden kääntäminen on hyvin työlästä ja vaatii sekä työaikaa että rahoitusta. Tämä tulee ottaa huomioon kaksikielisten sote-maakuntien valtion rahoituksessa.